

HIRUDINEA PIJAWKI

Teresa Jażdżewska, Jolanta Wiedeńska

*Katedra Zoologii Bezkręgowców i Hydrobiologii Uniwersytetu Łódzkiego,
ul. S. Banacha 12/16, 90-237 Łódź
e-mail: terjaz@biol.uni.lodz.pl*

Pijawki *Hirudinea* reprezentowane są w faunie Polski przez 29 gatunków. Ich ciało zbudowane jest ze stałej liczby 34 segmentów (somitów), których powierzchnia jest wtórnie podzielona na zewnętrzne pierścienie. Liczba pierścieni w obrębie segmentu może dochodzić do kilkunastu; bardzo często segmenty są trój- lub pięciopierścieniowe. Pijawki różnią się kształtem ciała; u gatunków pływających jest on wydłużony, mniej lub bardziej owalny w przekroju, z kolei u form pozbawionych zdolności pływania – listkowaty, z wyraźnym grzbietowo-brzusznym splaszczeniem. Na obu końcach ciała znajdują się przyssawki: przednia i tylna. W okolicy głowowej, po grzbietowej stronie ciała, pijawki mają oczy w liczbie od jednej do pięciu par. Na dnie lub przy brzegu przyssawki przedniej znajduje się otwór gębowy, prowadzący do gardzieli zaopatrzonej w ryjek, szczęki lub tylko silnie umięśnionej. Pijawki żywią się pokarmem zwierzęcym; jedne pożerają w całości mniejsze od siebie bezkręgowce, wyjątkowo kręgowce (np. kijanki lub narybek), inne wysysają płyny ciała atakowanych ofiar, głównie ślimaków. Odrębną grupę stanowią ektopasożyty żywiące się krwią kręgowców. Jaja, osłonięte kokonami, pijawki składają na podłożu lub noszą na ciele. W budowie wewnętrznej zaznacza się silna muskulatura wora powłokowo-mięśniowego oraz rozwój tkanki łącznej, ograniczającej przestrzenie celomy.

Badania faunistyczne pijawek rozpoczęte na przełomie XIX i XX wieku, prowadzone były w różnych regionach naszego kraju z niejednakową intensywnością. Znajomość tej stosunkowo ubogiej w gatunki grupy zwierząt w Polsce można ogólnie ocenić jako dobrą, choć pozostały jeszcze tereny niewystarczająco zbadane (Pawłowski 1968). Opublikowane ostatnio prace, dotyczące wschodnich i zachodnich obrzeży kraju oraz terenów przybałtyckich, uzupełniają luki w tym zakresie.

Najważniejsze zagrożenia dla pijawek wynikają z gwałtownie postępującej industrializacji i rabunkowej eksploatacji zasobów przyrody. Stałe pogarszanie się jakości wód śródlądowych powoduje degradację środowisk zajmowanych przez te zwierzęta, wpływa też na bezkręgowce stanowiące bazę pokarmową pijawek oraz na ryby będące żywicielami gatunków pasożytniczych. Ponadto, wskutek obniżania się poziomu wód gruntowych i niewłaściwego przeprowadzania melioracji, zanikają niewielkie zbiorniki wodne: rowy, torfianki, glinianki, czy starorzecza – biotopy najchętniej zasiedlane między innymi przez *Glossiphonia paludosa*, *Hirudo medicinalis* czy *Dina apathyi*. Ta ostatnia pijawka znana jest w Polsce tylko z kilku stanowisk, pozostałe dwa gatunki są szerzej rozmieszczone, choć – z powodów wyżej podanych – na niektórych terenach zaobserwowano zanikanie stanowisk ich występowania. Zanieczyszczanie i zagospodarowywanie wód biejących zmniejszają także bogactwo gatunkowe ichtiofauny i wpływają na spadek liczebności, szczególnie ryb najbardziej wrażliwych, takich jak łososiowate, a te właśnie są chętniej atakowane przez niektóre pasożytnicze pijawki rybie.

Tak więc ochrona rzadkich pijawek i utrzymanie składu gatunkowego fauny *Hirudinea* Polski sprowadza się do zachowania w jak największym zakresie ich naturalnych środowisk oraz właściwego gospodarowania zasobami przyrody. Wśród pijawek wpisanych na Czerwoną Listę zostały umieszczone również gatunki stwierdzone w faunie Polski dopiero w ostatnich czasach: *Piscicola pojman-skae*, takson opisany przez Bieleckiego (1994, 1995) i znany z niewielu stanowisk oraz *Dina stschegolewi* i *Acipenserobdella volgensis* – gatunki o słabo dotąd rozpoznanym rozmieszczeniu (Agapow 1981, Bielecki 1978, 1991).

Piśmiennictwo – References

- AGAPOW L. 1981. Nowe stanowisko *Dina stschegolewi* (Lukin et Epstein, 1960) (*Hirudinea*) w Zalewie Szczecińskim. Przegł. Zool. 25, 4: 523–525.
- BIELECKI A. 1978. *Herpobdella (Dina) stschegolewi* Lukin et Epstein, 1960 (*Hirudinea*, *Herpobdellidae*) – nowy gatunek dla fauny Polski. Przegł. Zool. 22, 2: 140–143.
- BIELECKI A. 1991. *Acipenserobdella volgensis* (Zykoff, 1903) (*Hirudinea*, *Piscicolidae*), gatunek pijawki nowy dla fauny Polski. Przegł. Zool. 35, 3–4: 269–271.
- BIELECKI A. 1994. *Piscicola pojmanskae* a new leech species from Poland (*Hirudinea*: *Piscicolidae*). Genus 5, 4: 411–421.
- BIELECKI A. 1995. Nowe stanowiska *Piscicola pojmanskae* Bielecki, 1994 (*Hirudinea*, *Piscicolidae*) w Polsce i cechy odróżniające od *Piscicola geometra* (L., 1761). Przegł. Zool. 39, 1–2: 73–77.
- PAWLOWSKI L. K. 1968. Pijawki. *Hirudinea*. Katalog Fauny Polski 11, 3: 1–94.

Summary

Leeches (*Hirudinea*) are represented in Polish fauna by 29 species. The knowledge of this group is satisfactory in Poland, though some areas should be studied more thoroughly. Some faunal contributions, concerning the eastern, western and coastal areas of Poland, have recently been published.

The main threat to these animals is posed by industrialisation and exploitation of natural resources. The deteriorating quality of inland waters, sinking of groundwater tables and elimination of small waterbodies (ditches, peatland ponds, old river beds) result in degradation of habitats occupied by leeches. In some areas, the number of their localities have already dropped. The Red List includes 12 species which are obviously endangered.

The survival of rare leech species can only be ensured by the maintenance of their natural habitats.

CZERWONA LISTA GATUNKÓW – RED LIST OF SPECIES

Gatunki / Species	EX	CR	EN	VU	NT	LC	DD
Rhynchobdellida Pijawki ryjkowe							
<i>Theromyzon maculosum</i> (RATHKE, 1862)	DD
<i>Glossiphonia</i> (= <i>Batracobdella</i>) <i>paludosa</i> (CARENA, 1824)	LC	.
<i>Glossiphonia</i> (= <i>Boreobdella</i>) <i>verrucata</i> (FR. MÜLLER, 1844)	DD
<i>Piscicola</i> (= <i>Cystobranchnus</i>) <i>fasciata</i> KOLLAR, 1862	DD
<i>Piscicola pojmanskae</i> BIELECKI, 1994	DD
<i>Acipenserobdella volgensis</i> (ZYKOFF, 1903)	DD
<i>Cystobranchnus mammilatus</i> (MALM, 1863)	NT	.	.
Arhynchobdellida							
■ <i>Hirudo medicinalis</i> LINNAEUS, 1758 - Pijawka lekarska	.	.	.	VU	.	.	.
<i>Dina apathyi</i> GEDROYĆ, 1916	NT	.	.
<i>Dina lineata</i> (O.F. MÜLLER, 1774)	DD
<i>Dina stschegolewi</i> (LUKIN ET EPSTEIN, 1960)	NT	.	.
<i>Trocheta bykowskii</i> GEDROYĆ, 1913	NT	.	.
Łącznie/Total	12	-	-	1	4	1	6

Ochrona gatunkowa/Species protection

■ ścisła/strict